

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

RUTA DE LES ERMITES GR-176

5a Etapa : SANT PAU DE PINÓS – SANT AMANÇ DE PADRÓS

SANT JORDI DE LLOBERES – SANT MIQUEL DE TERRADELLES

SANTA MARIA DE CORNET – L'ABELLAR – SANTA SUSANNA DE L'ABELLAR

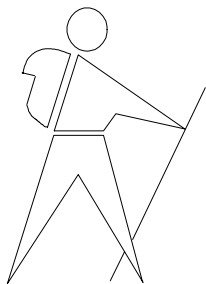
13 d'abril de 2008

HORARI PREVIST

Sortida de la Plaça de l'Estació de Vilanova i la Geltrú.	6 h
Navàs. Esmorzar.	7 h 45 min
Sortida cap a Sant Pau de Pinós.	8 h 30 min
Sant Pau de Pinós. Inici de l'excursió.	9 h
Sant Amanç de Padrós. Reagrupament.	9 h 55 min 10 h 10 min
Sant Jordi de Lloberes. Reagrupament.	11 h 11 h 15 min
Sant Miquel de Terradelles. Reagrupament	11 h 40 min 11 h 50 min
Santa Maria de Cornet. Reagrupament.	13 h 10 min 13 h 25 min
Santa Susanna de l'Abellar. Reagrupament.	13 h 55 min 14 h 05 min
Carretera BV-4401. Final de l'etapa.	14 h 25 min
Sortida cap a Navàs	14 h 30 min
Navàs. Dinar i visita.	14 h 40 min
Sortida cap a Vilanova i la Geltrú.	17 h
Vilanova i la Geltrú.	18 h 45 min

Notes.-

- ** Esmorzarem i dinarem a Navàs; hi ha bars i restaurants.
- ** Tingueu en compte que l'organització sempre **pot modificar aquesta previsió** d'horari en funció de com es vagi desenvolupant l'etapa (Condicions meteorològiques, retards o avançaments imprevistos, etc).
- ** **Atenció:** La Secció de Senders disposa d'un telèfon mòbil (**680102567**). Per a qualsevol comunicació amb la Secció el dissabte abans de l'excursió o el mateix diumenge **utilitzeu només** aquest telèfon. (Els dissabtes de 14h a 16h i el diumenge a partir de mitja hora abans de l'hora prevista per a la sortida).

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

RUTA DE LES ERMITES GR-176

5a Etapa : SANT PAU DE PINÓS – SANT AMANÇ DE PADRÓS

SANT JORDI DE LLOBERES – SANT MIQUEL DE TERRADELLES

SANTA MARIA DE CORNET – L'ABELLAR – SANTA SUSANNA DE L'ABELLAR

13 d'abril de 2008

DESCRIPCIÓ DE L'ETAPA

Horari Parcial	Horari Total	Distància (km)
0:00	0:00	0,000

Sant Pau de Pinós (775 m).- Des de l'ermita es va en direcció est per la pista asfaltada.

0:03	0:03	0,190
------	------	-------

Carretera (BV-4401; Navàs – Prats de Lluçanès)(763m).- Es creua i es continua sense camí fins a una pista que per l'esquerra ve de la carretera i que se segueix a la dreta. Es comença a baixar.

0:08	0:11	0,670
------	------	-------

Hort (740m).- Queda a l'esquerra; es deixa una pista a la dreta i es continua recte per un camí ample.

0:04	0:15	0,895
------	------	-------

Final del camí ample (724 m).- Es continua per un corriol que baixa fort.

0:07	0:22	1,125
------	------	-------

Bifurcació (655 m).- S'arriba a una pista i se la segueix cap a l'esquerra.

0:09	0:31	1,575
------	------	-------

Bifurcació (632m).- Es deixa una pista a l'esquerra i es continua per un camí a la dreta. Es creua un torrent i es continua per una pista amb el torrent a l'esquerra.

0:01 0:32 1,655

Bifurcació (624 m).- S'arriba a una pista i se la segueix cap a l'esquerra, amb el torrent a l'esquerra.

0:10 0:42 2,250

La Casa Cremada (620 m).- La casa queda a l'esquerra, a l'altre costat d'un camp; es continua per la pista que se seguia.

0:12 0:54 3,060

Sant Amanç de Pedrós (636 m).- L'ermita, en ruïnes, queda a l'esquerra; es continua per la pista que se seguia.

0:04 0:58 3,340

Pedròs (620m).- La masia queda a l'esquerra; es continua per la pista que se seguia.

0:05 1:03 3,715

Bifurcació (617 m).- Es deixa una pista a l'esquerra i es continua per la que se seguia.

0:01 1:04 3,770

Bifurcació (621 m)(Pal indicador).- Es deixa la pista i es pren un camí a l'esquerra per dins de la pineda. Es creua una pista i es continua recte pel camí.

0:04 1:08 3,950

Camp (592 m).- Se segueix una pista cap a la dreta al llarg del camp.

0:02 1:10 4,045

Bifurcació (589 m).- S'arriba a una pista i se la segueix cap l'esquerra. Passats uns 125 metres es deixa una pista a l'esquerra.

0:18 1:28 5,195

Bifurcació (565 m).- Es deixa la pista que se seguia i es puja cap a la dreta per un corriol.

0:10 1:38 5,715

Bifurcació (625 m).- Es deixa una pista a l'esquerra i es continua recte per una altra pista.

0:03 1:41 5,945

Bifurcació (640 m).- Es deixa la pista i es va recte per un camí.

0:01 1:42 6,000

Cruïlla de la Bassa (645 m)(Pal indicador).- La pista de la dreta puja a la carretera BV-4401; es continua per la tercera de l'esquerra,, hi ha un rètol que indica la direcció de Sant Jordi.

0:03 1:45 6,210

Sant Jordi de Lloberes (664m).- A la dreta queda l'accés al conjunt de l'ermita amb diverses cases; es continua per la pista que se seguia.

0:18 2:03 7,580

El Coll de Pitxell (599 m).- Es passa entre la casa i unes granges; es continua per la mateixa pista. Tot seguit hi ha una bifurcació i es pren la pista de l'esquerra. Passats uns 250 metres es deixa una pista a la dreta.

0:07 2:10 8,000

Sant Miquel Nou (595 m).- Queda a la dreta, hi ha una bifurcació; per la pista de l'esquerra es va a la masia i ermita de **Sant Miquel de Terradelles**. Es continua per la pista a la dreta.

0:08 2:18 8,555

Bifurcació (583 m).- Es deixa la pista que se seguia i es va recte per una altra pista on hi ha un rètol que indica direcció al Coll.

0:10 2:28 9,380

Creu de terme (562 m).- Al costat hi ha un cobert; es deixen dues pistes a l'esquerra i es continua per la pista que se seguia.

0:03 2:31 9,595

Coll de Comadons (561 m).- Hi ha una bifurcació; a l'esquerra es va a la casa, es continua cap a la dreta i es deixen dues pistes a l'esquerra. Es davalla per una ampla vall amb el serrat de Viranes a l'esquerra; a l'esquerra es deixa l'accés a Viranes.

0:29 3:00 11,645

Bifurcació (482 m).- S'arriba a una pista que per la dreta va al Soler de Lloberes i a Sant Jordi, se la segueix cap a l'esquerra; aquesta pista ja no es deixarà fins arribar a Cornet. Passats 250 metres es deixa a la dreta la pista que puja a cal Ponç.

0:06 3:06 12,005

Cal Serra (485 m).- La casa queda a l'esquerra; es continua per la pista que se seguia. Es deixa una pista a la dreta que puja al Prat de Cornet; es passa un pont i es deixa una pista a l'esquerra.

0:24 3:30 13,700

Santa Maria de Cornet (463 m).- La pista d'accés a l'església queda a l'esquerra; es continua per la pista que se seguia, direcció sud; l'església queda a l'esquerra a un nivell més alt.

0:04 3:34 14,000

Bifurcació (445 m)(Pal indicador).- Punt de confluència amb el PR-C-133 i d'inici/final de la variant GR-176-2. El GR-4, el PR-C-133 i la variant GR-176-2 van per la pista que se seguia en direcció sud.

El **GR-176**, juntament amb el PR-C-133 va cap a la dreta per una pista en direcció nord-nord-oest.

0:10 3:44 14,735

La Creu de l'Abellar (490 m).- Abans d'arribar al coll hi ha una cruïlla en la qual es continua recte per la pista que se segueix. Es deixa una pista a l'esquerra i un cop passat el coll hi ha una bifurcació on el PR-C-133 va cap a l'esquerra i el GR-176 continua per la pista que seguia.

0:05 3:49 15,090

L'Abellar de Dalt (455 m).- La casa queda a l'esquerra; es continua per la mateixa pista i es deixa una pista a l'esquerra.

0:12 4:01 15,815

L'Abellar de Baix (430m).- Conjunt amb l'ermita de **Santa Susanna** i masia fortificada en un pla amb perspectives molt interessants. Davant de la casa hi ha una bifurcació on es deixa la pista que se seguia i es baixa cap a la dreta, nord-oest, per un camí poc definit. Es deixa una bassa a la dreta; el camí s'estreny per passar un torrent i es continua per una pista.

0:08 4:09 16,370

Bifurcació (385 m).- S'arriba a una pista que se segueix cap a l'esquerra; per la dreta s'aniria a Badia. Passats uns 100 metres es pren un corriol a l'esquerra que és una dreuera de la pista, la qual es travessa un cop.

0:03 4:12 16,600

Bifurcació (374m).- Finalment es retorna a la pista que se seguia i es va per ella cap a la dreta; es deixa una pista a la dreta. Passats uns 100 metres es passa per dues bifurcacions successives, a la primera es va a la dreta, a la segona es va a l'esquerra.

0:05 4:17 16,900

Bifurcació (366 m).- Es deixa una pista a l'esquerra; se segueix recte.

0:02 4:19 17,035

Bifurcació (371 m).- Es deixa la pista i es va cap a l'esquerra, es travessa la riera de Gaià i es remunta per l'altre costat.

0:01 4:20 17,125

Carretera (BV-4401; Navàs – Prats de Lluçanès)(370 m)(Pal indicador).- **En aquest punt finalitzem l'etapa.**

SANT AMANÇ DE PADRÓS

Es trobava dins el terme del Castell d'Oristà. Al segle XI al desfer-se el terme es formà un terme autònom, que actualment pertany al municipi de Santa Maria de Merlès.

El lloc es comença a documentar des del 982, i l'església apareix citada l'any 1016 en la donació que féu Folc a Giaclavara de béns situats al castell d'Oristà, en el terme de Sant Amanç, en el lloc de Pedrós. El fet de parlar d'un terme de l'església fa pensar que ja devia ser parròquia. Aquesta funció la va perdre després de l'any 1154, que passà a ser sufragània de Sant Miquel de Terradelles i després totes dues passaren a ser-ho de Santa Maria de Gaià. L'any 1878 passà a dependre de Sant Pau de Pinós.

L'edifici és d'una sola nau, coberta amb volta de canó rematada a llevant per un absis semicircular cobert amb volta de quart d'esfera. Rep la llum a través de tres finestres, de les quals una és un rosetó obert al mur de ponent. La porta és molt senzilla i s'obre al capdavall del mur de migdia, emmarcada per dovelles en forma d'arc de mig punt. Els murs interiors han estat rebaixats amb dos arcs de descàrrega, són arcs de mig punt, oberts en els dos murs laterals. Té un campanar d'espada de dues obertures.

En quan a la datació d'aquest edifici es pot dir que és fruit d'unes refeccions fetes al segle XII.

SANT JORDI DE LLOBERES

Es trobava a l'antic terme del castell de Gaià. Apareix citada el 1053, quan fou donada al bisbat de Vic. Ja apareix dedicada a Sant Jordi, la qual cosa fa que sigui la més antiga del bisbat de Vic sota aquesta advocació.

En un principi fou una capella depenent de Sant Miquel de Terradelles. Es creu que l'edifici primitiu fou totalment refet, ja que l'actual església no es correspon a la tipologia d'una església del 1053. Fou profanada el 1936, i restà sense culte fins que el 1964 fou restaurada pel propietari del mas Soler de Lloberes.

L'edifici és una obra romànica tardana de principis del segle XIII, que substituïa una altra de més antiga, ja esmentada, del 1053. És un edifici construït de manera senzilla i austera d'una sola nau, coberta amb una volta de pedra força apuntada, i al costat de llevant hi ha un absis semicircular, cobert amb un quart d'esfera.

L'absis és pràcticament tan ample com la nau, però al mateix temps es força més baix, degut a l'apuntament de la volta, aquest fet es veu molt més clar a l'interior, on l'arc de mig punt d'obertura de l'absis, queda força per sota del punt més alt de la cobertura de la nau.

La portalada és acabada amb un arc de mig punt, i està situada al capdavant de la paret de migjorn, queda enlairada respecte el sòl i per això hi ha una esglaonada per accedir-hi. L'espadaña que corona el mur de ponent és d'una sola obertura, i és de construcció moderna.

SANT MIQUEL DE TERRADELLES

El lloc de Terradelles es documenta l'any 1011 i l'església surt documentada l'any 1063. Des de mitjan segle XII fins a les èpoques recents de la seva constitució com a parròquia independent, aquesta església sempre fou considerada una filial de Gaià.

Al segle XVII hi hagué un augment de població i això va motivar que es renovés l'edifici. Aleshores es va obrir una porta al mur de ponent, amb una llinda en la qual hi consta la data de construcció, era el 1672, i un marc de pedra vermella. A sobre aquests mur també s'hi aixecà el campanar d'espadaña amb teulada. L'any 1838 s'hi va fer una nova reforma; l'espai interior de l'absis fou convertit en sagristia.

L'any 1878 Sant Miquel passà a ser església parroquial, això va comportar la construcció d'un nou edifici a uns centenars de metres de l'església romànica, que va anar perdent el culte fins que fou utilitzada com a pallissa d'una masia veïna. L'any 1982 s'hi féu una campanya d'obres, i fou novament beneïda i el temple retornà al culte.

L'edifici és d'una nau rematada a llevant per un absis semicircular. La nau és coberta per una volta de canó, lleugerament apuntada, i l'absis per una volta d'un quart d'esfera. Entre la nau i l'absis s'interposa un ressalt, cobert amb un arc de mig punt adovellat, que fa degradació entre els dos cossos d'edifici. Prop de la capçalera hi ha a cada costat un arc rebaixat al mur, tots dos sorgeixen a l'exterior a la manera de creuer.

La llum entra per dues finestres, una al mur frontal, l'altre a l'absis, que té doble esqueixada i és rematada amb un bloc monolític, en forma d'arc de mig punt. La del mur frontal és rematada amb dos arcs de mig punt.

Aquest edifici es pot datar cap a finals del segle XII

SANTA MARIA DE CORNET

Aquesta església es trobava dins l'antic terme del Castell de Balsareny i del de Cornet després. Cornet en un principi formava part del Castell de Balsareny, però fou cedit pels senyors d'aquest al bisbe de Vic, que organitzà un terme més petit. El lloc de Cornet es troba citat des d'un any comprès entre el 987 i el 996. I l'església apareix citada l'any 1032, i un any després ja ho fa com a parròquia, categoria que encara té.

Al segle XVII reformada, s'hi va construir el campanar, l'any 1621, i a l'any 1635 es construïren les dues capelles més properes al portal, i la sagristia. Durant la guerra civil foren destruïts els retaules barrocs del segle XVII, i l'altar major de l'any 1733.

L'edifici és una obra romànica de finals del segle XII, és d'una sola nau i capçada cap al costat de llevant per un absis el perímetre del qual no arriba al semicercle. La nau té planta trapezoidal, ja que s'estreny a mesura que es va apropant a l'absis, està recoberta amb una volta de canó, i l'absis amb una volta de quart d'esfera. Entre l'absis i la nau s'interposa un petit cos d'edifici, a manera de cor, cobert amb volta de mig punt. A prop del presbiteri, en els murs laterals, es despleguen dues capelles, disposades a manera de creuer. De la capella del sud en surt el campanar de torre sobreafegit al segle XVII. L'aparell de l'edifici, no és uniforme, sinó que ha estat fet amb blocs de pedra de mides diferents, segons el lloc on són situats.

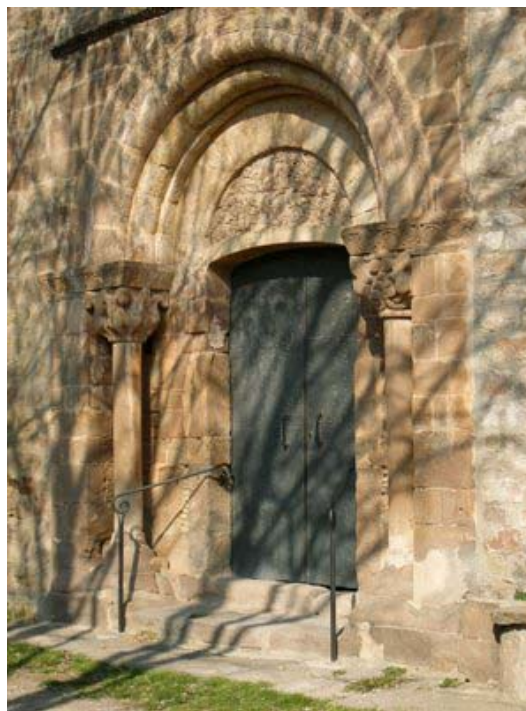
L'absis és embellit amb una cornisa motllurada ornada amb botons, sobre la qual encara gira un fris, molt estret i força deteriorat, engalanat amb elements geomètrics consistents en creus aspaades incloses dins rectangles. També en aquest absis hi ha una bonica finestra de doble esqueixada, rematada amb un arc de mig punt fet amb petites dovelles. A l'intradós de l'arc hi ha una arquivolta treballada amb entrellaços de vímet que reposen sobre dues columnes coronades amb capitells i àbacs. Els capitells mostren una àguila que desplega les seves ales. A l'interior de l'església es repeteix la mateixa estructura, tot i que els capitells, han estat esculpits amb temes diferents. En un d'ells hi ha unes fulles acanalades combinades amb testes de llop, i en l'altre hi ha un home amb una túnica que departeix les branques d'un arbust.

La porta de l'església és un element molt interessant. És una porta coronada amb un arc de mig punt adovellat, davant el qual hi giren tres arquivoltes llises i en degradació que són emmarcades per un arc de mig punt,

molt estret, sobre el qual hi ha encara una altra arquivolta que emmarca definitivament la porta. Aquesta última arquivolta és ornada amb florons inscrits en triples cercles. Les arquivoltes reposen sobre una imposta, ornada amb una bonica tija que es desenrotlla per la superfície ondulant i descrivint uns cercles a l'interior dels quals hi ha una palmeta que neix de la tija. Aquesta imposta és sostinguda per columnes, que acaben en uns capitells de proporcions desmesurades.

Al capitell de mà esquerra hi han estat esculpits quatre animals, semblants a cavalls, que s'aixequen amb les potes del darrera. Els cavalls de l'angle tenen el cap en comú. El cos és llis, molsut amb unes potes petites i primes. Les potes del davant s'enfilen i es situen a la part alta i al centre del capitell. No han estat gaire treballats, només s'han preocupat de dibuixar millor el cap, on apareix la crinera.

El capitell dret hi apareixen dos monstres per cara, situats un a cada costat de cada cara i girats cap al centre. Tenen una cara rodona, de trets humans, i amb els cabells a manera de còfia; el cos és de quadrúpede, per les potes sembla un lleó. I tenen ales. La part inferior del capitell ha estat ornamentada amb unes tiges nervades que s'ajunten als angles i s'enfilen pel mig del capitell o acaben en forma de palmeta. Aquests capitells cal atribuir-los segons Xavier Sitjes, al mestre Bernat, picapedrer del claustre de Sant Benet de Bages.

SANTA SUSANNA DE L'ABELLAR

Aquesta església estava situada en l'antic terme del castell de Cornet, al lloc de l'Abellar. Apareix documentada l'any 1239, en un llegat de quatre sous als altars de Santa Susanna i Santa Fe.

L'any 1706 l'escultor Francesc Morató, de Vic, va fer la imatge de la santa, barroca, la mateixa que s'hi venera actualment. Segurament a l'any 1768 es feu a manera de creuer, dues capelles semicirculars. I el 1799 es consumà la transformació del retaules barroc neoclàssic fet per l'escultor manresà Pere Sunyer.

L'edifici és una obra del segle XII. És d'una sola nau, acabada al cantó de llevant amb un absis semicircular. La nau és coberta amb una volta lleugerament apuntada. L'absis està cobert amb una volta de quart d'esfera. Al centre d'aquest absis hi ha una finestra molt bonica, feta amb dos arcs de mig punt en degradació, en el segon dels quals i al dessota hi giravolta una petita arquivolta, que ha estat treballada imitant una corda.

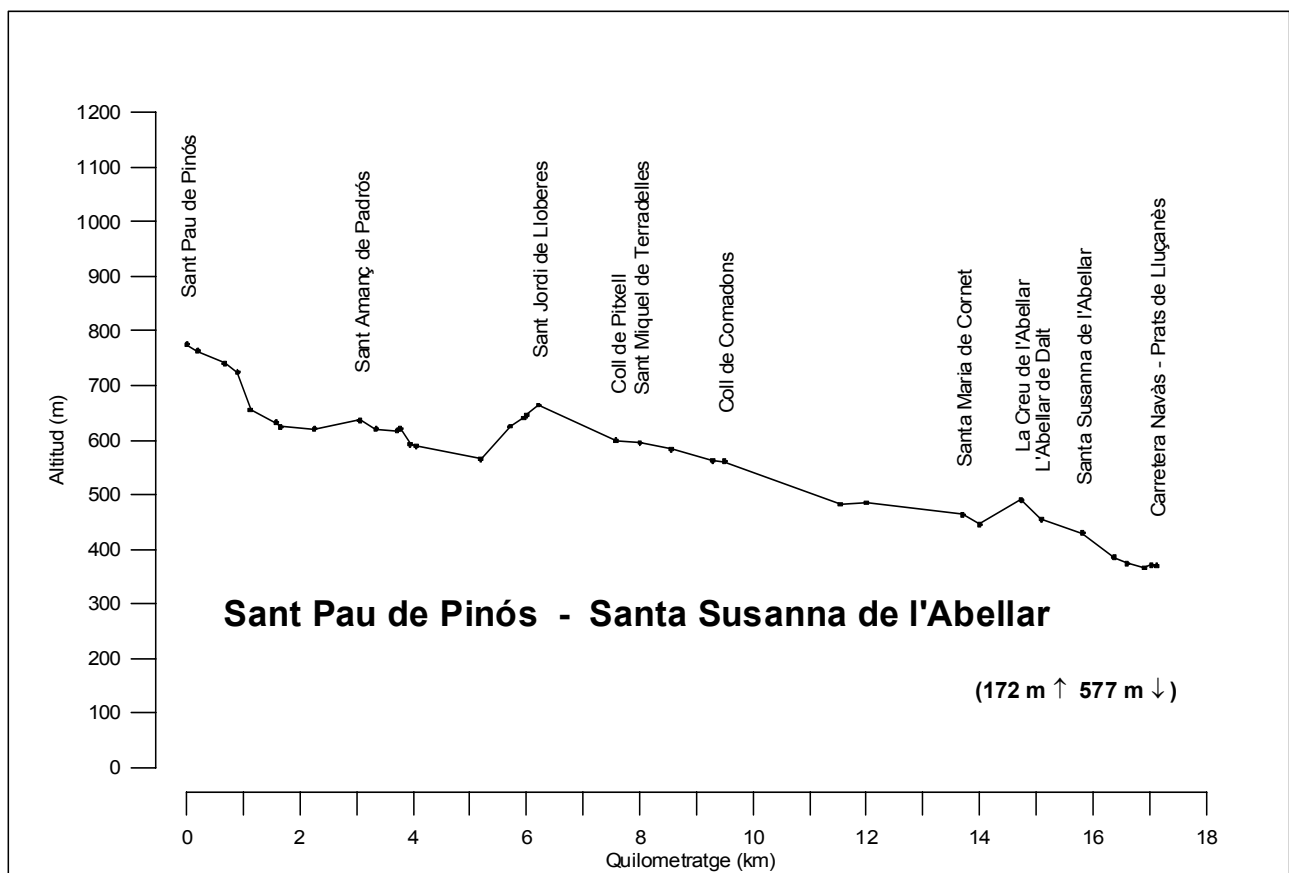

La porta està situada al capdavall del mur de migjorn i és coronada amb un arc de mig punt fet amb dovelles. Davant el portal hi ha uns graons semicirculars. Al mur de ponent hi ha un campanar d'espadanya d'una obertura, refet modernament

BIBLIOGRAFIA

- ** Hipermapa de Catalunya:
<http://www10.gencat.net/ptop/AppJava/cat/actuacions/territori/hipermapa.jsp>
- ** Hiperenciclopèdia (Comarques)
<http://www.grec.net/cgibin/sumaricl.pgm>
- ** Ruta de les Ermites
<http://www.totnavas.com/cen/menu06marxa02.html>
- ** Parc Fluvial. Colònies industrials
<http://www.parcfluvial.cat/>

Agustí Poch. Abril 2008

150 anys de colònies industrials

COLÒNIES INDUSTRIALS DE CATALUNYA

Nuclis vius amb 150 anys d'història

La colònia tèxtil és un dels elements més característics del nostre patrimoni industrial. Aquest element, emmarcat en un paisatge singular, dona identitat pròpia al procés d'industrialització que va viure Catalunya. L'interès per les colònies industrials, i de les tèxtils en especial, no és pas nou, ben al contrari. És un tema que ha atret l'interès dels estudiosos, que actualment ja disposen d'un ampli ventall d'anàlisis que ens expliquen extensament la seva lògica històrica, social i econòmica, i ens mostren amb detall la seva evolució, des dels seus inicis en l'activitat fabril, seguint pel seu desenvolupament, fins a la seva consolidació i posterior decadència.

Del gairebé centenar de colònies tèxtils que existeixen a Catalunya, no en trobarem dues d'iguals; han estat i són encara pobles vius que han evolucionat al llarg de més de cent anys de vida, com la resta de pobles i ciutats del nostre país. No és el mateix la colònia dels orígens i la de finals del segle XIX, com tampoc s'assembla la de l'etapa republicana, la de la guerra civil o la colònia de la postguerra, a la colònia actual que viu immersa en una profunda crisi però que lluita per a trobar el seu lloc en al segle XXI. Queda molt per conèixer, estudiar i treballar amb la finalitat de preservar una realitat heretada.

El que fa remarcable a la colònia tèxtil catalana no és el fet de la seva qualitat arquitectònica i urbanística ni per presentar un funcionament gaire diferent de la colònia obrera d'altres indrets d'Europa, sinó per la seva abundància, densitat i homogeneïtat formal. Aquests trets fan de les colònies tèxtils catalanes un fenomen singular que caracteritza el paisatge de les comarques del Bages, Berguedà, Osona, Ripollès i Baix Llobregat.

Les colònies, petits pobles equipats amb els serveis bàsics per mantenir autònomament una població dedicada de ple a la fàbrica, neixen en zones rurals a prop del riu a partir

de mitjans del segle XIX. La seva concentració geogràfica dona fisonomia a les valls fluvials dels rius Ter i Llobregat i dels seus afluents més cabalosos.

ORIGEN DE LES COLÒNIES

La discussió general sobre la seva aparició parteix de dos models explicatius: l'aprofitament de l'aigua com a font d'energia alternativa al carbó (tesi defensada entre d'altres per la historiadora Gràcia Dorel-Ferré amb el cas de la colònia Sedó) i els avantatges derivats de la pau social, els salaris baixos i la consolidació de la colònia com a projecte a llarg termini (tesi defensada per l'historiador Ignasi Terradas amb el cas de l'Ametlla de Merola).

Segurament que es tracta d'un fet complex on també hi entren en joc molts altres aspectes com poden ser: les exempcions fiscals, els incentius legals a favor de l'ocupació de territoris despoblats, els costos reduïts de terreny i construcció, la tradició artesanal tèxtil, etc.

Sens dubte, que la Llei de colònies agrícoles de 21 de novembre de 1855 va ser el marc legal que va servir de catalitzador als industrials tèxtils per emprendre la creació de les colònies industrials. Les referències d'altres iniciatives europees, com el cas de la manufactura escocesa de *New Lanark*, també van contribuir al desenvolupament al nostre país del fenomen de les colònies industrials.

En la interpretació global de la industrialització catalana, Barcelona hi ha tingut un paper dinamitzador cabdal. La colonització de les conques fluvials acostuma a explicar-se pel desplaçament de fabricants del litoral cap a l'interior, atrets pels avantatges ja esmentats. Però les aportacions documentades d'alguns historiadors locals (com Rosa Serra Rotés i Llorenç Ferrer Alòs), demostren que, en algunes comarques, el teixit d'indústria rural preexistent també desemboca en la industrialització, en aquell moment en què el treball assalariat s'organitza en fàbriques i el procés productiu es mecanitza. El fabricant d'interior, provinent de l'artesanat local, reorganitza el seu negoci i construeix una fàbrica que amb el temps esdevé colònia.

Dues etapes d'implantació

En la cronologia de la implantació de les principals colònies industrials catalanes distingim dues grans etapes. El primer període va de 1858 a 1880, les colònies estan formades per la fàbrica de riu i els edificis més indispensables (habitatges per als treballadors, forn de pa i poca cosa més).

En el segon període, sorgit a partir de 1880, les colònies es configuren com a veritables pobles industrials amb equipaments i serveis com cafè, casino, escoles, botigues, església, torre de l'amo, habitatges obrers diferenciats segons l'estatus social dins la fàbrica, etc. Ambdues etapes assenyalen canvis profunds en el context econòmic, tecnològic i social de totes elles.

L'aigua, font d'energia

És a mitjans del segle XIX quan s'inicia la segona fase de la introducció de les màquines de vapor que era la font

energètica més utilitzada en les fàbriques dels nuclis urbans. El desencís respecte al carbó autòcton obliga a reservar el carbó d'importació per a les indústries que no tenen alternativa energètica, cosa que obliga a abandonar els recintes urbans i a instal·lar-se al Llobregat i al Ter per aprofitar l'alternativa energètica gratuïta de l'aigua.

És també a partir del 1858 que l'empresa Planas, Junoy i Barné, de Girona comença a fabricar gran quantitat de turbines que progressivament aniran substituint les rodes hidràuliques.

Tant el Ter com el Llobregat són rius de cabals modestos i molt irregulars i els fabricants no podien dependre només d'aquesta energia tan intermitent. La lluita per l'aigua era constant entre els industrials i el cert és que l'aprofitaren al màxim.

Pel que fa al Llobregat, no se'n va perdre ni un centímetre de desnivell, ja que les rescloses se situen cada 10 o 20 metres de desnivell.

El carbó, segon recurs energètic

En èpoques de sequera augmentava considerablement el consum de carbó, tant el d'importació com el procedent de les conques mineres catalanes, tot i que els fabricants havien de pagar car el carbó per manca del ferrocarril.

El tren Manresa-Berga, finançat pels fabricants de les colònies, arriba a Olvan el 1887, molt després de la funda-

ció de les primeres colònies. A la conca minera de Sant Joan de les Abadesses també es va construir el ferrocarril amb retard.

La construcció dels ferrocarrils representà una potenciació de la màquina de vapor i va solucionar i abaratir els problemes de transport de primeres matèries (cotó) i producte manufacturat (teixit).

El factor social

L'origen del sistema de colònies com a model d'assentament industrial el podem situar a Anglaterra a mitjans del segle XVIII, encara que també tingué lloc a Suècia i Finlàndia. Les colònies es situaren a la vora dels rius, en zona rural, inicialment només amb la finalitat d'aprofitar l'energia hidràulica dels vells molins i de disposar d'una mà d'obra rural mixta, que treballava al camp i a la fàbrica.

Ideològicament, durant el segle XIX es desenvolupa a Anglaterra un nou pensament humanitari-paternalista d'objectius equívocs, ja que es preocupa per millorar les condicions de vida dels treballadors, però sempre donant prioritat a la lògica de la producció.

Les noves fàbriques-ciutat s'equipen amb dotacions socials de tota mena: culturals, religioses, docents, esportives, etc., a fi de fer la vida del treballador més confortable tot cercant estabilitat en la relació entre el treball, la família i el poble.

El ja esmentat cas de *New Lanark* a Escòcia, és un dels exemples més significatius d'aquest pensament. Fou una colònia model·lica a cavall dels segles XVIII i XIX. El seu propietari *Robert Owen* va ser també un notable dirigent iniciador del sindicalisme britànic, un socialista utòpic.

El poble de nova planta es va començar a construir l'any 1785 en un terreny difícil vora el riu, per utilitzar les cascades *Clyde* i potenciar el vell molí. Va arribar a tenir 2.000 treballadors. A més dels edificis industrials i dels habitatges, existien: un magatzem o gran drogueria regida en cooperativa, els beneficis de la qual es reinvertien al poble; una casa per a joves amb més de 300 llits, per albergar els aprenents i els nens; escoles, institut, església, cementiri, etc. *Owen* aplicà a la colònia les seves idees per al desenvolupament d'una harmoniosa societat.

Més enllà d'un fenomen econòmic i urbà

A Catalunya, les colònies industrials també són molt més que un fenomen econòmic i urbà. En aquests nous nuclis de poblament es va desenvolupar una intensa vida social, cultural i religiosa impulsada pels seus propietaris i moltes vegades delegada a directors, capellans i mestres. A més dels habitatges per als treballadors, les colònies oferien una munió de serveis.

Els primers anys hi havia la cuina comunitària (on es coïa el gra i es feia bullir el brou que les dones compraven sortint de la fàbrica), botigues (forn de pa, carnisseria, peixateria) i economats. De la petita farmaciola dels primers temps es va passar a un dispensari i les colònies més grans tenien, fins i tot, metges.

Les escoles es van fundar des de la posada en funcionament de les fàbriques: escoles per a nens, normalment a les mans d'un mestre laic o del capellà, i les escoles per a nenes, generalment regentades per monges que també s'encarregaven de la guarderia, que donaven una educació totalment diferenciada.

A les grans colònies es feien classes nocturnes per a homes, vinculades a l'Escola del Treball, on s'aprenia teoria de filats i de teixits, i a partir de la dècada dels anys trenta, una formació dirigida a les noies: el *Manage* que consistia en aprendre a cuinar, fer conserves, economia domèstica, cosir i planxar, tenir cura dels malalts i infants, etc.

ACTIVITATS PEL LLEURE

Les activitats culturals van tenir dos puntals clars: el cant, cors d'en Clavé i orfeons, i el teatre, que a les gran colònies es va completar amb la construcció d'una biblioteca. El lleure masculí passava pel cafè i pel casino, i el femení, per la gresca als carrers i places les nits d'estiu. Les activitats esportives no hi van faltar: primer el futbol, improvisat a la plaça o en una esplanada, i després al camp de futbol, seguit pel de bàsquet.

La vida religiosa, organitzada pel capellà de la colònia, era farcida d'actes litúrgics (processons, benediccions) i sacramentals (bateigs, comunions, etc.). Hem de recordar que moltes d'aquestes esglésies són centenàries i que aviat van assolir la categoria de parròquies.

Fontades populars i festes majors donaven a les colònies la cohesió d'un poble i als seus habitants el sentiment de pertànyer a una col·lectivitat que mantenia ben clares les diferències socials tant en l'àmbit laboral com en l'urbanístic tal i com queda contrastat a les cases dels amos, el director, els encarregats i els treballadors.

També hi havia els actes oficials paternalistes: inauguracions d'esglésies i de serveis i festes concedides pels dirigents, sovint presidides per autoritats locals i religioses, servien per a renovar l'autoritat dels dirigents i de la cohesió social de la colònia com a grup.

El debat continua obert: eren les colònies un fenomen merament d'explotació del treballador i on es donaven pràctiques de tipus feudal, o bé, representaven un avenç important en la concertació de la força del capital i del treball en la recerca del paradís social com propugnava *Owen*. El que sí està clar és que la Catalunya d'avui no hauria estat possible sense el procés d'industrialització, i que aquest no es pot explicar sense les colònies fabrils.

UN MODEL URBANÍSTIC SINGULAR

La construcció de la majoria de les colònies industrials participen de dinàmiques comunes: el fenomen fabril i la concentració urbana. En canvi, els protagonistes i el seu bagatge cultural i tècnic són ben diferents. Les opcions formals de la colònia van lligades a la diferent naturalesa dels constructors.

Ho analitzarem sobre dos exemples clarificadors estudiats per l'arquitecte urbanista Pere Vall i Casas.

- **La colònia modèlica (el cas dels Güell)**

- **La colònia anònima (el cas dels Viladomiu)**

L'any 1890, Eusebi Güell inicia les obres de la seva colònia

projectada al despatx d'Antoni Gaudí. Els protagonistes són: l'industrial amb experiència, fortuna consolidada i una particular mixtura d'il·lustració i de filantropia, i el millor arquitecte, capaç de formalitzar la seva raonable utopia. Amplitud de mires i qualitat formal agermanades en la construcció d'un model urbà aleshores progressista i culte: el suburbi obrer de baixa densitat en un entorn rural.

La colònia Güell

La principal aportació dels Güell consisteix en la presa de consciència del disseny urbà com a instrument de control social. L'amenaça de la violència obrera es considera una dificultat tècnica important dins del procés productiu, que pot resoldre's amb un projecte urbà concret: baixa densitat, qualitat ambiental, serveis urbans i allunyament de la fàbrica.

Cal integrar el treballador en els beneficis del sistema,

augmentar el seu nivell de vida, establir formes de promoció social (l'obrer com a petit burgès) i educar-los en la moral del rendiment i l'ordre. La colònia Güell es planteja, conscientment i des d'un principi, com un instrument urbà al servei d'aquest projecte social.

A diferència de les colònies de riu, en les quals no existeix una proposta global d'urbanització, la colònia Güell parteix d'uns objectius clars i una imatge prèvia del resultat final. Si les colònies Viladomiu neixen espontàniament al voltant de la fàbrica de riu i assoleixen gradualment la seva condició urbana, la colònia Güell juga, ja d'entrada, la carta d'una urbanitat premeditada i diluïda en el suport rural.

L'any 1891 comença a funcionar la fàbrica de la colònia Güell i s'inicia la construcció dels habitatges. Som a tombant de segle i la reflexió sobre la residència obrera, plenament assumida per tècnics i ideòlegs, destil·la un producte especialment coherent i depurat: la colònia Güell.

El model dels Viladomiu

En canvi, Tomàs Viladomiu Bertran (1809-1887) encarna l'industrial d'arrel muntanyenca entroncat al gremi i a les formes precapitalistes del tèxtil rural. Recolzat en una prolongada tradició familiar, aprèn l'ofici del seu pare, engrandeix el negoci heretat i se suma al llarg procés de perfeccionament intern de la pròpia activitat. A l'edat de

59 anys, quan decideix afrontar el repte de la colònia, és un home experimentat que coneix tots els vessants del seu ofici.

L'activitat de Tomàs Viladomiu es localitza entre el Bages i el Berguedà, un àmbit geogràfic més reduït que el de la família Güell. Malgrat tot, ambdós industrials ofereixen trajectòries vitals extraordinàriament dinàmiques i viuen en sintonia amb la defensa del proteccionisme i l'atenció pels avenços tècnics.

El fabricant d'interior edifica una fàbrica de riu que, amb el temps, pot esdevenir colònia. Bé sigui perquè la seva capacitat econòmica és modesta, o perquè l'escassa incidència del conflicte social no estimula una alternativa urbana o perquè la disposició natural de l'home d'interior és més propícia a la prudència d'un «anar-se fent» intern que no pas a la gestió ràpida d'idees externes, la colònia de riu no es projecta a priori.

No hi ha projecte previ i tampoc calen arquitectes, però sí mestres d'obres amb capacitat tècnica suficient per resoldre la construcció de grans contenidors. El mestre d'obres basteix els edificis lligats a la producció (i la colònia, en els seus primers temps, és essencialment un establiment productiu), mentre que l'arquitecte s'encarrega dels edificis representatius.

Pel que fa a les esglésies de les colònies Viladomiu, aquestes són projectades i construïdes pel mestre d'obres Valentí Canudes de Casserres, demostrant, ni que sigui atípicament, la participació d'aquests tècnics en la resolució d'edificis públics.

Les fàbriques de pisos, un patró característic

Entre aquests dos models extrems encabim tot el conjunt de colònies de Catalunya que reproduïxen una tipologia ja experimentada en edificis fabrils de nuclis urbans.

Les fàbriques de pisos, el model més generalitzat i més adient per adaptar-se als terrenys estrets i amb fortes pendent que ofereixen les altes valls del Ter i del Llobregat, són edificis de dos o tres pisos amb golfes, de parets gruixudes de pedra que tanquen un espai d'uns 20 metres d'amplada que pot créixer fàcilment. Grans finestres d'obra il·luminen les naus cobertes amb revoltos sostinguts amb pilars de ferro colat.

La repetició seriada de les finestres només es trenca amb la torratxa del muntacàrregues i la verticalitat de la

xemeneia. També hi ha exemples de fàbriques de colònia d'un sol pis, i fins i tot, solucions mixtes.

Sembla que no és fins a finals del segle XIX que els arquitectes comencen a dirigir obres a les colònies; a partir de 1885 s'encarreguen dels edificis més simbòlics, les torres i les esglésies, els edificis que simbolitzen el poder econòmic dels seus propietaris i el desig de marcar clarament el seu estatus social.

Els habitatges es construeixen seguint dos models genèrics: les cases unifamiliars amb petits horts o jardins i els habitatges plurifamiliars, amb escala interior o exterior. I és que són els mestres d'obra els qui construeixen les colònies.

Borgonyà i Sedó, dos models singulars

A la conca del Ter destaca la colònia de Borgonyà coneguda com la colònia «dels anglesos» ja que els primers propietaris de l'empresa *Compañía Anónima Hilaturas de Fabra i Coats* eren britànics.

La colònia, que es va començar a construir el 1890, consta d'una àmplia tipologia d'habitatges construïts en diferents èpoques i estils segons el tipus de treballador que acollia. I també d'una munió d'edificis per a serveis: l'església, l'escola, el casino, el camp de futbol, la cooperativa, la carnisseria i fleca, la «casa-cuna», etc. un conjunt d'equips que fan de Borgonyà una de les colònies més interessants de Catalunya.

Les colònies catalanes en general són de dimensions moderades. La colònia Sedó destaca per ser una de les

més grans de Catalunya i l'element més característic és la conducció que va des de la resclosa del Cairat, situada a més de quatre quilòmetres riu amunt, fins a can Sedó per un canal soterrat que, just a l'entrada de la turbina, enllaça amb un aqüeducte de grans dimensions que acaba en forma parabòlica i aconsegueix un desnivell final de trenta metres d'alçada.

A can Sedó hi destaquen el gran nombre d'edificis industrials i també les dimensions de la colònia obrera. Tot són xifres importants: 1.800 habitants, 3.000 treballadors i la turbina més potent del seu temps. La colònia comptava amb una bòbila, servei de bombers, brigada de paletes, una foneria, infermeria, fàbrica de carbur de calci, laboratori i tallers propis d'electricitat, manyeria, pintura i fusteria.

UN LLARG PASSAT AMB UN BON FUTUR PER ENDAVANT

Poc a poc es reconeix la importància col·lectiva dels cursos d'aigua com a reserves ambientals. La qualitat de l'entorn natural associat a l'aigua i la riquesa del patrimoni industrial i cultural acumulat en forma de canals, rescloses, ponts, fàbriques i colònies, fan dels rius indrets preuats pel seu paper reequilibrador dins la Catalunya - ciutat.

Actualment emergeixen vora els rius catalans experiències de revaloració que cal seguir amb atenció. Aquestes iniciatives tenen origen local i plantegen la conservació i planificació conjunta d'alguns àmbits fluvials de singular identitat i bona accessibilitat.

La seva recuperació com a espais col·lectius depassa el marc urbà tradicional i assumeix un enfocament territorial més ampli, fet que porta a pràctiques de gestió i planejament supramunicipals.

La gestió del patrimoni industrial al Ter

El tram mitjà del riu Ter disposa d'un dels conjunts patrimonials més singulars sobre la industrialització catalana. El centre d'aquest paisatge industrial fluvial gira l'entorn de la població de Manlleu, veritable capital cotonera del Ter des de mitjan segle XIX. Manlleu. El conjunt d'elements inclou el Canal Industrial de Manlleu, que va impulsar el creixement fabril de la població des de mitjan segle XIX. Les quadres urbanes, els salts, les turbines els sobreexidors, els desguassos i rentants, dibuixen un paisatge industrial plenament integrat dins la vila. Cap a ponent, s'obre un paisatge rural esquitxat de grans fàbriques de riu i colònies industrial, on sobresurt la colònia de can Remisa, aixecada per la família de Santiago Rusiñol, i complementada per les imponents fàbriques del Dolcet i ca l'Escolà. Els boscos de ribera crescuts al voltant dels singulars meandres que dibuixa el Ter en arribar a la Plana de Vic, acaben configurant una de les façanes fluvials més interessants de Catalunya.

El centre d'aquesta revitalització patrimonial és el Museu Industrial del Ter, situat en una antiga fàbrica cotonera, can Sanglas, alimentada pel cabal del canal de Manlleu des de 1842, el qual acull una representació museogràfica del procés cotoner i metal·lúrgic viscut per Osona nord des dels anys centrals del segle XIX. Can Sanglas, com a membre del Sistema del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, aposta per un àmbit d'actuació que incorpori el conjunt patrimonial del Ter mitjà. Dins el MIT trobem el Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis, on s'elaboren projectes d'intervenció sobre l'àmbit fluvial i jornades i estudis sobre aquest patrimoni natural. A més, s'ha dotat aquest espai d'una Aula de Riu, un Laboratori Fluvial i un Centre de Documentació sobre el patrimoni històric i natural vinculat a l'aigua.

El reguitzell de colònies i fàbriques de riu que omplen les ribes del Ter, des el límit provincial, al nord, fins a l'embassament de Sau, dibuixen un recorregut on trobem

algunes de les colònies industrials més importants de Catalunya. La unitat central d'aquest conjunt té el seu eix al voltant de Borgonyà, Vila-seca i Ymburn, tres magnífics exemples colonials aixecats durant la segona onada constructiva iniciada als anys vuitanta del segle XIX. És sobre aquest rosari de colònies, fàbriques de riu i naus urbanes sobre el que vol intervenir, juntament amb el consorci de turisme Paisatges del Ter i el Consorci Alba-Ter, el Museu Industrial del Ter, per dur a terme una tasca de protecció, estudi i recuperació patrimonial que impulsi una nova relació amb el medi fluvial, i aporti actius per a la nova economia de la cultura i el lleure. Uns objectius que només podran assolir-se a través de la recuperació de la memòria històrica de les poblacions del Ter. La celebració del 150è aniversari de les colònies industrials, pot esdevenir una magnífica oportunitat per difondre aquest impressionant llegat històric.

Parc Fluvial Colònies del Llobregat

El Parc Fluvial de les Colònies vora el Llobregat, entre Navàs i Berga, planteja també la revaloració d'un segment fluvial d'especial interès. En aquest cas, la peça de patrimoni central que dóna identitat al parc és la seqüència de colònies tèxtils més intensa dels rius catalans.

Aquest conjunt únic disposa d'una bona connexió amb Barcelona i el seu àmbit metropolità. Es troba, per tant, ben situat en relació a un important mercat de consum turístic i segona residència i també d'empreses d'alt valor afegit interessades en un entorn amb una imatge pròpia i de qualitat.

Aquestes experiències, i d'altres que aniran sorgint, contribuiran a la recuperació, preservació i utilització del nostre singular patrimoni industrial en el marc d'un paisatge característic que dóna identitat pròpia al procés d'industrialització que va viure Catalunya.

L'any 2005, en que commemorem els 150 anys de la promulgació de la Llei de Colònies, ha de ser una fita significativa en aquest procés endegat.

